

ROZWÓJ SYSTEMU

22 lipca 1952 roku uchwalona została Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Wprowadziła ona zmianę nazwy państwa Rzeczpospolita Polska na Polska Rzeczpospolita Ludowa i zadekretowała dyktaturę proletariatu (ludu pracującego miast i wsi)²⁶, lecz nie wprowadzono do niej zapisu, który mówiłby wprost o opiece władzy komunistycznej nad inwalidami. Jedynie artykuł 60. głosił: „Obywatele Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mają prawo do ochrony zdrowia oraz do pomocy w razie choroby lub niezdolności do pracy”²⁷. W Konstytucji nie znalazł się zatem zapis dotyczący bezpośrednio inwalidów, choć jednocześnie były w niej artykuły dotyczące na przykład praw kobiet²⁸ czy tak zwanej inteligencji twórczej²⁹.

Wydane w późniejszych latach dekrety definiowały inwalidę jako osobę uznaną za niezdolną do pracy i wydzieliły trzy grupy inwalidzkie. Pierwszą stanowić miały osoby niezdolne do jakiegokolwiek pracy i wymagające stałej opieki; drugą osoby niezdolne do jakiegokolwiek pracy, ale niewymagające takiej opieki, trzecią zaś osoby niezdolne do systematycznej pracy w swoim zawodzie³⁰. Zastrzeżono również, że jeśli inwalida zaliczony do trzeciej grupy nie podejmie zatrudnienia, do którego został skierowany na mocy orzeczenia komisji do spraw inwalidztwa i zatrudnienia, nie będzie mógł on pobierać renty³¹.

Osobnego aktu prawnego wymagało uregulowanie sytuacji inwalidów wojennych. W sierpniu 1954 roku zdefiniowano ich jako inwalidów wojskowych,

²⁶ Por. A.L. S o w a, *Od drugiej do trzeciej Rzeczypospolitej (1945-2001)*, Fogra, Kraków 2001, s. 87.

²⁷ *Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r.*, Dz.U. 1952, nr 33, poz. 232, art. 60.

²⁸ Zob. tamże, art. 66.

²⁹ Zob. tamże, art. 65.

³⁰ Zob. *Dekret z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin*, Dz.U. 1954, nr 30, poz. 116, art. 13.

³¹ Por. tamże, art. 41.

czyli żołnierzy, którzy podczas odbywania czynnej służby stali się niezdolni do pracy wskutek choroby lub kalectwa i zostali zaliczeni do jednej z trzech grup inwalidów³². Grupy inwalidzkie wymienione w tym dekreście były tożsame z tymi z dekretu o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym. Inwalidzi wojskowi mieli również stawać przed komisją do spraw inwalidztwa i zatrudnienia³³. Wprowadzenie nowych regulacji odbiło się na poziomie życia niektórych inwalidów wojskowych. Dotknięci najmniejszym uszczerbkiem zdrowia (25%-44%) otrzymali jedynie niewielką, jednorazową odprawę ze skapitalizowanych rent. Tylko nieliczni z tej grupy mogli pobierać renty, pozostali otrzymali zaś jedynie świadczenia niematerialne, na przykład zapewniono im częściową opiekę lekarską. W razie pogorszenia stanu zdrowia nie mogli jednak ubiegać się o zmianę grupy inwalidzkiej³⁴. Warto zwrócić uwagę, że w żadnym ze wspomnianych dekretów nie wyszczególniono grupy inwalidów wojennych. Byli oni zatem traktowani tak, jak inwalidzi cywilni, i zostali objęci dekretem o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym.

Przyjęcie wszystkich tych dokumentów powodowało konieczność stworzenia systemu orzecznictwa dla osób niepełnosprawnych. 30 października 1954 roku powołano komisje do spraw inwalidztwa i zatrudnienia. Do ich głównych zadań należało: określenie grupy inwalidzkiej, do której wpisuje się dana osoba, ustalenie daty powstania inwalidztwa oraz jego przyczyny, kierowanie na leczenie oraz ustalenie wskazań i przeciwwskazań dotyczących zatrudnienia³⁵. Wystawienie tego rodzaju orzeczenia wskazywało, jakie warunki pracy należy stworzyć konkretnej osobie i jakie zadanie powinna ona wykonywać, i na tej podstawie inwalida kierowany był do spółdzielni. Orzeczenie niepełnosprawności stało się pierwszym dokumentem wydawanym zarówno inwalidom cywilnym, jak i wojennym³⁶.

Szczegółowe wytyczne dotyczące funkcjonowania komisji do spraw inwalidztwa i zatrudnienia zostały zamieszczone w Zarządzeniu Ministra Pracy i Opieki Społecznej z 30 października 1954 roku. Mocą tego rozporządzenia na terenie całego kraju powołano dziewięćdziesiąt komisji obwodowych działających w czterdziestu dwóch miastach. Najwięcej, bo aż dziewięć, powstało ich w Poznaniu. Oprócz komisji obwodowych w kraju funkcjonowały dwadzieścia cztery komisje wojewódzkie działające na terenie osiemnastu województw³⁷.

³² Zob. *Dekret z dnia 14 sierpnia 1954 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i ich rodzin*, Dz.U. 1954, nr 37, poz. 159, art. 3.

³³ Zob. tamże, art. 4.

³⁴ Por. G a r b a t, dz. cyt., s. 96.

³⁵ Zob. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 października 1954 r. w sprawie powołania komisji lekarskich do spraw inwalidztwa i zatrudnienia*, Dz.U. 1954, nr 48, poz. 230.

³⁶ Por. G a r b a t, dz. cyt., s. 97.

³⁷ Zob. *Zarządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 30 października 1954 r. w sprawie składu, organizacji i postępowania komisji lekarskich do spraw inwalidztwa i zatrudnienia*, M.P. 1954, nr 109, poz. 1501.

W skład każdej z nich wchodził dwaj lekarze (internista i chirurg) mianowani przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz przedstawiciel tej instytucji. Członkowie komisji mogli samodzielnie wykonać badania bądź umieścić chorego na obserwacji w szpitalu. Obok orzecznictwa zadaniami komisji do spraw inwalidztwa i zatrudnienia były również kontrola prawidłowości zatrudnienia inwalidów oraz pomoc w przywracaniu im zdolności do pracy.

Wydanie powyższych dokumentów stworzyło podstawy do podjęcia pracy przez osoby niepełnosprawne. Niewiele wiemy na temat sytuacji inwalidów zatrudnionych w powszechnych zakładach pracy. Nawet specjalna komisja opracowująca ekspertyzę dotyczącą sytuacji osób niepełnosprawnych na początku lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku zwróciła uwagę na brak informacji na ten temat.